

PITANJE DATUMA ROĐENJA HRVATSKOG HUMANISTA I UGARSKOG PRIMASA ANTUNA VRANČIĆA (1504. – 1573.)

Diana SORIĆ, Zadar

U radu se na temelju saznanja dobivenih analizom Vrančićeve korespondencije, uvidom u neobjavljenu arhivsku građu te kritičkim osvrtom na podatke u stručnoj literaturi, dokazuje da poznati šibenski humanist i crkveni velikodostojnik Antun Vrančić (1504. – 1573.) nije rođen 29. svibnja, već 30. svibnja 1504. godine. Nastoji se višestrukim argumentima i izračunima ukazati na točan dan Vrančićeva rođenja i time ispraviti dosadašnju pogrešku. U radu se također daje pregled života i djela Antuna Vrančića.

KLJUČNE RIJEČI: *Antun Vrančić, ugarski primas, biografski podatci, Šibenik, datum rođenja, historiografija, korespondencija.*

Uvod

Osnovni biografski podatci o Antunu Vrančiću, a pritom mislimo na datum rođenja i smrti, koje donosi relevantna literatura bilo leksikonske bilo književno-povijesne naravi te brojni pojedinačni radovi, pretežno su ujednačeni. Općeprihvaćeni podatak o datumu Vrančićeva rođenja, koji se bez provjeravanja preuzimao, jest 29. svibnja 1504. godine, a datum smrti je 15. lipnja 1573. godine. Tek sporadično nalazimo drukčiji datum koji se veže uz Vrančićevo rođenje: jednom 20. svibnja 1504. godine. i jednom 30. svibnja 1504. godine.¹ Proučavajući korespondenciju Antuna Vrančića, koja se čuva u knjižnici Széchényi u Budumpešti,² te arhivsku građu o obitelji Vrančić, koja se odnedavno nalazi u Državnom arhivu u Rijeci,³ uočili smo da je datum rođenja koji se najučestalije navodi u literaturi

¹ U nastavku rada će se dati precizniji podatci o različitim datumima Vrančićeva rođenja godine.

² Riječ je o građi koja se nalazi pod signaturom *Fol. Lat. 1681. Antonii Verantii epistolae autographae, copiae epistolarum eiusdem ac regestrum litterarum et epistolarum Antonii Verantii [Vrančics], aliaque monumenta politica et literaria ad personam suam pertinentia.* 1538 – 1573, latino, italiano, ungerese, greco. 4 volumi, 643 + IV + 561 + 296 + 330 f. 330×215 mm.

³ Arhivski popis fonda obitelji Draganić-Vrančić (1552. – 1971.) čuva se pod signaturom R0 – 50 (HR-DA-RI-1000).

netočan. Donoseći naime višestruke argumente, ali i pronalazeći važan dokaz u samoj korespondenciji, pokazuje se da Antun Vrančić nije rođen 29., već 30. svibnja 1504. godine, i to ćemo u nastavku nastojati dokazati, no najprije ćemo dati pregled Vrančićeva života i opusa koji se temelji na relevantnoj literaturi.

Antun Vrančić – *homo politicus et ecclesiasticus*

Podatci o Antunovu školovanju prilično su škrti i otkrivaju da je prve godine svog djetinjstva proveo u Trogiru kod ujaka Ivana Statilića. Nakon nekog vremena vratio se u Šibenik, gdje ga je latinskom i grčkom jeziku podučavao Ilija Tolimerić.⁴ O daljnjem školovanju koje mu je omogućio ujak Ivan Statilić svjedoči i citat iz Antunova pisma, koje je uputio bratu Mihovilu 1540. godine.⁵ Pouzdani podatci o Antunovu školovanju crpe se također iz životopisa koji je napisao njegov nećak Faust Vrančić.⁶ Oko 1520. godine odlazi na studij u Padovu, a zatim u Beč i Krakov. U dobi od 26 godina Antun Vrančić dolazi na dvor Ivana Zapolje, što je predstavljalo i početak njegove političke, odnosno diplomatske karijere. Vrančićeva pisma najbolji su izvor za rekonstrukciju njegove karijere, međutim, ranije razdoblje Vrančićeva života i djelovanja prilično je teško osvjetliti na temelju njegove korespondencije jer je pisma sustavno počeo pisati tek od 1538. godine. Ipak, u pismu od 20. ožujka 1540. godine. upućenu bratu Mihovilu navodi u kojim je poslanstvima sudjelovao.⁷ Nakon tih poslanstava našao se u istoj ulozi još dva puta. Godine 1543. poslan je u Češku i Poljsku, gdje je prisustvovao vjenčanju Sigismunda II. Augusta i Elizabete te je održao prigodnu čestitku u ime Izabele, vladarice Erdelja. O okolnostima drugog poslanstva nemamo mnogo podataka, ali se zna da je to bilo 1546. godine te da je destinacija bila Francuska. Postoji nekoliko pisama upućenih iz Venecije, koju je posjetio na tom putu, a potom je otišao opet u Poljsku, gdje se zadržao nekoliko mjeseci protivno volji erdeljskog vodstva. Zbog neslaganja s tada vodećim

⁴ Vidi u: Federico Antonio GALVANI, *Il re d'armi di Sebenico*, Vol. I, Venezia Prem. Stabil. tip. di Pietro Naratovich., 1884., str. 215–216: »Antonio (n. 1504.) era serbato ad alti destini. Istruito dapprima in patria nelle lettere greche e latine da Elia Tolimerich, notaio e poeta, andò in Ungheria, chiamato dall'illustre vescovo e bano Pietro Berislavich, suo zio dal lato materno, e dopo che questo fu a tradimento ucciso nel 1520, si recò a Padova, e quindi a Vienna e a Cracovia, per compiere la sua educazione.«

⁵ *Et, ut omittam multa, quae in multos tam suae quam nostrae familiae contulit, quo me honore, nomine beneficio non affecit? Puerum saepe in ulnis ut filium dissuavians, gestavit; et in ephebis constitutum, Scardinae canonice feliciter fecit; in Hungariam postmodum, adulta iam aetate, adductum, Veszprimii, tamquam praecipua illius cura fuissem, archidiaconatu Simigiensi auxit: illinc in Italiam misit et in Patavino gymnasio fovit, eque rudi ac barbaro homine latinum reddi curavit;... (MHH, 6, 87). Relevantne podatke iz Vrančićeve korespondencije ćemo navoditi prema mađarskom izdanju Szalay-Wenzel iz serije *Monumenta Hungariae historica* (dalje: MHH).*

⁶ *Vita Antonii Werantii Archiepiscopi Strigoniensis & Cardinalis ac per Hungariam Locumtenentis. Autore Fausto Verantio ex fratre Nepote*. Preuzeto iz *Sentimentalni odgoj. Antun i Faust Vrančić*, (prir., Darko NOVAKOVIĆ), Šibenik, 1995., str. 94: *Primum enim Traugurium ad eundem Michaelae missus est, hic aliquot annis nutritus, deinde ad Petrum Berislavum Episcopum Veszprimiensem, eundemque Praesidem Sclavoniae, ac Quaestorem Regni Hungariae cognatum suum delatus est. Verum Petro brevi post tempore a Turcis occiso a Joanne Statilio Episcopo Transylvaniensi Avunculo eodemque amitino suo in tutelam susceptus est. Apud quem aliquot annis enutritus primisque aetatis Juvenilis rudimentis imbutus tandem Patavium concessit, ubi cum humanioribus Literis operam navare caepisset, non diu perstitit.*

⁷ *Regiis ad haec legationibus quinque: ad pontificem romanum, Clemantem; ad Galliarum regem Franciscum: ad Anglorum Henricum; ad Polonorum Sigismundum, et ad Senatum Venetum illius studio atque opera honestatus, et multis claris urbibus virisque cognitus exstiti* (MHH, 6, 87).

čovjekom Erdelja, Jurjem Utješenovićem, Vrančić je 1549. godine odlučio napustiti službu kraljice Izabele. O toj političkoj odluci te o njegovu prelasku drugom vladaru, Ferdinandu I., posvjedočio je u nekoliko pisama (18. lipnja 1549. i 20. studenoga 1549.).⁸ Iz razdoblja koje je Vrančić proveo u službi Ferdinanda I., valja istaknuti diplomatski zadatak koji je trajao od 1553. do 1557. godine. Tada je, naime, zajedno s Franciscom Zayem i Johannesom Dernschwammom poslan u Carigrad na pregovore s Turcima. Više od 200 pisama poslano je za vrijeme boravka u Turskoj, od kojih je svega nekoliko napisao sâm Vrančić, a glavni-na je napisana u koautorstvu s drugim kolegama. Premda je zadatak koji su trebali obaviti tek djelomično izvršen, taj je poslanički tim ipak zadužio Europu za održavanje primirja s osmanskom silom. Od 1557. do 1564. godine, kada je umro car Svetog Rimskog Carstva Ferdinand I., Vrančić je vršio ulogu careva savjetnika. I za sljedećeg vladara Svetog Rimskog Carstva, Maksimilijana II., obavio je poslanički zadatak. Godine 1567. car šalje njega i Kristofora Teuffenbacha u Carigrad radi pregovora o postizanju mira. Vrančićeva diplomatsko-poslanička karijera dobila je svoj epilog 1572. godine kada je postavljen za kraljevskog namjesnika Ugarske. Vrančić je do kraja života bio politički aktivan: 1572. godine u Požunu je održao pozdravni govor na krunidbi Maksimilijanova sina Rudolfa te ga je okrunio krunom sv. Stjepana. Iduće godine odlazi u Prešov zbog namjesničkog suda i tamo umire 15. lipnja 1573. godine.

Vrančić nije bio samo *homo politicus* nego i istaknuti *homo ecclesiasticus*. O početku njegove crkvene karijere imamo potvrdu u pismu koje je prethodno citirano, gdje se spominje podatak da postaje najprije kanonik skradinski, a potom nadđakon šimedski u veszprém-skoj županiji.⁹ Prilično dugo vremena Vrančić ostaje zakinut za napredovanje, točnije do 1549. godine, kada prelazi k caru Ferdinandu. U studenom 1550. godine poslan je u Eger da preuzme mjesto kanonika. U to vrijeme se javlja svom poglavaru Nikoli Olahu te ga obavještava o lošem stanju egerske nadbiskupije.¹⁰ Godine 1551. postaje komendator opatije sv. Margarite u Pornovu, današnji Pornóapáty. Potom slijedi promaknuće na biskupsku čast o čemu je sačuvan koncept pisma (11. rujna 1554.), u kojem papa Julije III. obavještava o imenovanju deseterice biskupa u Ugarskom kraljevstvu, između ostalih i Antuna Vrančića kao novimenovanoga i potvrđenoga pečujskog biskupa.¹¹ Kako su se Vrančiću ispreplitali politički i crkveni zadatci, tako su se posljedično mijenjale i njegove titule. Po dobro obavljenoj diplomatskoj misiji u Carigradu od 1553. do 1557. godine uslijedila je nagrada na crkvenoj razini. Ferdinand I. postavlja Vrančića 1557. godine, biskupom egerskim, za što dobiva potvrdu Sv. Stolice 1561. godine.¹² Nakon smrti Nikole Olaha 1568. godine ostalo

⁸ ... *et in partes transeo regis Ferdinandi.* (MHH, 6, 324); *Quod de statu meo, Slavice, scire desideras: mutavi conditionem et locum et principem. Reliqui Heremitam et ejus causam, Reginam quoque ac ejus filium. Ad Ferdinandum vero regem transeo. Quod felix faustum Deus faxit.* (MHH, 7, 3)

⁹ Vidi bilješku 5.

¹⁰ *Scito me jam Agriam incolumem pervenisse nulloque vel periculo itineris vexatum vel incommodo. Ubi a praefectis tuis humaniter, a canonicis fraterne exceptus archidiaconatum IIII. id. Sep. feliciter occupavi. Domum meam inveni desolatam, hiantem ruinis, possessam milite, oppressamque fere ad culmen fimo equino.* (MHH, 7, 106).

¹¹ Jadranka NERALIĆ, »Kronologija uspona Antuna Vrančića na crkvenoj hijerarhijskoj ljestvici: vatikanski izvori«, *Zbornik o Antunu Vrančiću*, Šibenik, 2005., str. 91.

¹² *Ego Antonius Verantius, Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Ecclesiae Agriensis etc. notifico ac testatum facio per praesentes meas, quod quum me a Sacratissima Caesarea Regia Maestate Ferdinando Divina providentia Romanorum Imperatore Semper Augusto electum, nominatum, ac praesentatum ad Episcopatum*

je upražnjeno mjesto ostrogonskog nadbiskupa i primasa ugarske Crkve. Vrančić je upravo u to vrijeme uspješno obavio svoj drugi poslanički zadatak u Carigradu, čime je stekao velik ugled kako kod državnih tako i kod crkvenih velikana. U listopadu 1569. godine je predložen, a u studenom ga je Maksimilijan II. imenovao ostrogonskim nadbiskupom.¹³ Vrančić nam svjedoči o tome u pismu pateru Bernardu.¹⁴ Postoje potvrde da je procedura imenovanja Antuna Vrančića kardinalom bila započeta, što prije svega uključuje carevu preporuku, međutim, teško je precizno tvrditi do koje je razine došla. Stoga, budući da se u službenim popisima kardinala ne nalazi Vrančićevo ime, njegovu crkvenu karijeru valja zaključiti visokom titulom ostrogonskog nadbiskupa i primasa ugarske Crkve.¹⁵

Vrančićeva djela

Historiografski opus Antuna Vrančića karakterističan je po tome što su mu djela ostala nedovršena ili su samo započeta. Velik dio tih djela izdao je M. G. Kovachich u Budimu 1798. godine,¹⁶ a kompletan opus nalazi se u poznatom izdanju koje obuhvaća sva Vrančićeva djela u zbirci Mađarske akademije.¹⁷ Iako je samo jedno Vrančićevo djelo naslovljeno kao *Historia*, ipak se u historiografski žanr može svrstati priličan broj njegovih spisa. Djelo *De rebus Hungarorum ab inclinatione regni historia* trebalo je nastaviti opis ugarske povijesti tamo gdje je stao Antonije Bonfini u svojoj povijesti Ugara *Rerum Ungaricarum decades*. Rukopis se nalazi zajedno s ostalim Vrančićevim spisima u Budimpešti.¹⁸ Ugarskom poviješću bave se i ostala Vrančićeva kratka djela što nam kazuju njihovi naslovi: *De statu rerum Hungaricarum a morte regis Ludovici II. usque ad praesens tempus*, 1526. – 1529. (1532.), čiji se rukopis nalazi u Rimu,¹⁹ *Fragmentum rerum Hungaricarum anni MDLI*, 1551.,²⁰ *Joannis regis Hungariae decessus*, 1540.,²¹ *De apparatu Joannis regis contra Solymanum caesarem in Transylvaniam invadentem*,²² *Succensus rerum Hungaricarum*, 1543.,²³ *Excidium Albae Regalis [Székesfehérvár] sic habetur*,

memoratum, videlicet Agriensem, Sanctissimus Dominus noster Papa Pius felicitis nominis Quartus de plenitudine suae potestatis iuxta ritum Sanctae Matris Ecclesiae Romanae Catholicae atque Apostolicae bullam provisionis et consecrationis meae mihi destinasset... (MHH, 8, 287).

¹³ J. NERALIĆ, »Kronologija uspona Antuna Vrančića na crkvenoj hijerarhijskoj ljestvici: vatikanski izvori«, str. 96.

¹⁴ *Quum die XVII. Octobris Sacratissimus Caesar, dominus noster clementissimus, creavit me Strigoniensem Archiepiscopum...* (MHH, 10, 11).

¹⁵ J. NERALIĆ, »Kronologija uspona Antuna Vrančića na crkvenoj hijerarhijskoj ljestvici: vatikanski izvori«, str. 102–111.

¹⁶ *Scriptores rerum Hungaricarum minores hactenus inediti synchroni, aut proxime coaevi...* Edidit Martinus Georgius KOVACHICH, Budae, Typis Regiae universitatis, 1798.

¹⁷ *Monumenta Hungariae historica Scriptores – Magyar történelemi emlékek, Verancsics Antal Ősszes munkái – Opera omnia Antonii Wrancii*, Budapest, 1857–1875.

¹⁸ Lokacija rukopisa u budimpeštanskoj knjižnici Séchényi: BN, Fol. Lat. 425, fol. 32–40. Dalje: BN, Fol. Lat.

¹⁹ ASV, Segretaria di Stato, Principi XIII, fol. 55r-57v (olim 36r-38v).

²⁰ BN, Fol. Lat. 425, fol. 1.–16.

²¹ BN, Fol. Lat. 425, fol. 43.–60.

²² BN, Fol. Lat. 159. I, fol. 29.–38.

²³ BN, Fol. Lat. 422. II, fol. 56. – 75.

1542.,²⁴ ali i *De expugnatione castris Belgrad*, 1521.²⁵ Historiografiji vrlo blizak i u humanizmu često zastupljen književni žanr jest biografija, u kojoj se Vrančić također okušao. Spominje se nekoliko njegovih životopisa: *De Georgii Utissenii Fratris appellati vita et rebus commentarius*,²⁶ *De rebus gestis Joannis regis Hungariae*,²⁷ *Vita Petri Berislavi i Vita Simonis Deák de Athina*.²⁸ Vrančićev opus koji se uklapa u žanr putopisnog (etnografskog) ili geografskog štiva mogao bi se podijeliti u dvije skupine. Prva se tematski veže uz pokrajinu Erdelj (Transilvanija): *De situ Transylvaniae, Moldaviae et Transalpiniae*, 1536. – 1538.²⁹ te *De Siculis Transsylvaniae*.³⁰ Druga, pak, skupina obuhvaća Vrančićeve zapise s putovanja / poslanstava u Carigrad: *Iter Buda Hadrianopolim*, 1553.,³¹ *Dialogus cum fratre suo Michaelae*, 1553.,³² *Summa successus ultimae actionis legatorum ~ Francisci Zay et Augerii a Busbecche apud principem Turcarum Zoleimanum habitae*,³³ *Diarium legationis nomine Maximiliani II. per Albertum de Wiss et Christophorum a Teuffenbach ad portam Ottomanicam susceptae*, 1568.,³⁴ *Expeditionis Solymani in Moldaviam et Transsylvaniam libri duo*, C. Eperjessy, Budapest, 1944. i *Expeditio Solymani in Persiam*.³⁵ Od navedenih djela zasigurno je nedovršeni putopis *Iter Buda Hadrianopolim* prošao najzapaženije, kako zbog činjenice da je riječ o izuzetno zanimljivom djelu, bogatom geografskim i etnografskim podacima, tako i zbog činjenice da se nalazi unutar poznatoga putopisnog štiva *Viaggio in Dalmazia* Alberta Fortisa.

Antun Vrančić pisao je i retorička djela.³⁶ Riječ je o dvama govorima koja je Vrančić održao po službenoj dužnosti: *Gratulatio reverendissimi Antonii Wrancii, praepositi Transilvani, in nuptiis felicibus clarissimi Sigismundi Augusti, regis Poloniae, nomine serenissimae Isabellae, Hungariae etc. reginae habita VII. Idus Maii M. D. XLIII*.³⁷ i *Antonii Wrancii, archiepiscopi Strigoniensis, oratio, qua nomine omnium ordinum ac statuum regni Hunarici Rudolphum, archiducem Austriae, venientem Possonium ad inuendum coronationem excepit, anno Domini MDLXXII, die vero Septembri XXI*.³⁸ U prvom govoru Vrančić je povodom vjenčanja poljskog kraljevića Sigismunda Augusta prenio čestitku kraljice Izabele, vladarice Erdelja i Sigismundove sestre, a drugi je nastao povodom krunjenja Rudolfa II. za kralja Ugarske.

²⁴ BN, Fol. Lat. 425., fol. 18. – 25.

²⁵ BN, Fol. Lat. 422. II, fol. 1. 13.2.

²⁶ BN, Fol. Lat. 422. III, fol. 34. – 56.

²⁷ BN, Fol. Lat. 159. I, fol. 29. – 38.

²⁸ BN, Fol. Lat. 422. II, fol. 34. – 44.

²⁹ BN, Fol. Lat. 2380. II–III.

³⁰ BN, Fol. Lat. 159. I, fol. 110. – 111.

³¹ BN, Fol. Lat. 422. II., fol. 76. – 98.

³² BN, Fol. Lat. 159. I., fol. 82. – 88.

³³ BN, Fol. Lat. 159. I., fol. 90. – 106.

³⁴ BN, Fol. Lat. 159. I., fol. 144. – 147.

³⁵ BN, Fol. Lat. 159. I., fol. 108. – 109.

³⁶ Vidi: Šime DEMO, »Govori Antuna Vrančića u svjetlu antičke retoričke tradicije«, *Zbornik o Antunu Vrančiću*, str. 133 – 154.

³⁷ Izdano u Krakovu 1543. ESTREICHER, XXXIII. p. 352, u Veneciji, Typis Modesti Fentii 1793. i Šibeniku, Š. DEMO, »Govori Antuna Vrančića u svjetlu antičke retoričke tradicije«, str. 46 – 67.

³⁸ Izdan u Veneciji 1572. RMK III. 625., Veress: Olasz p. 202 i u Šibeniku, Š. DEMO, »Govori Antuna Vrančića u svjetlu antičke retoričke tradicije«, str. 74–91.

Što se tiče Vrančićeva pjesničkog opusa, prema navodu poljskog bibliografa K. Estreichera, 1537. godine je objavio zbirku naslovljenu *Elegiae*, koja je izgubljena. Druga zbirka Vrančićevih pjesama *Otia*, objavljena u Krakovu 1542. godine, sadrži četrdesetak kratkih pjesama u elegijskim distisima, osim jedne koja je sastavljena od daktilskog heksametra i daktilskog pentametra. U zbirci *Otia* nalaze se također dvije talijanske pjesme, madrigal i sonet, koje je Vrančić pretočio u latinske stihove. Kratka analiza Vrančićeva versifikacijskog umijeća nalazi se u knjizi *Versifikacija hrvatskih latinista* Branimira Glavičića, gdje se na primjeru prvih 400 stihova daju osnovni statistički podatci.³⁹

Molitva koju složi i govori svaki dan Anton Vrančić, arhiepiskop ostrogonjski naslov je Vrančićeve molitve tiskane u katekizmu Roberta Bellarina *Dottrina christiana breve*, prema posljednjim saznanjima objavljene 1661. godine.⁴⁰ Molitva se sastoji od triju dijelova. Prvi je dio Vrančićeva ispovijed, u drugom se moli za dobru smrt, a u trećem se obraća Bogu da ga čuva od zemaljskih poroka.⁴¹ To je jedini sačuvani tekst Antuna Vrančića na hrvatskom jeziku i kao takav »važan jezični spomenik i spomenik hrvatske duhovnosti«⁴².

Konačno, od cjelokupnog opusa Antuna Vrančića najbolje su se sačuvala upravo pisma. Glavnina rukopisne ostavštine Vrančićeve korespondencije nalazi se u knjižnici Séchényi u Budimpešti. Prema uvodnim studijama 6. – 11. sveska *Opera omnia* u seriji *Monumenta Hungariae historica* I. Szalaya i G. Wenzela, rukopisi pojedinih pisama čuvaju se na još nekoliko lokacija: u biskupskom sjemeništu u Đuru, unutar kodeksa Zsigmonda Deákija, u rukopisnoj zbirci egerske nadbiskupije, u Carskom arhivu u Beču, u Mađarskoj kraljevskoj sveučilišnoj knjižnici, unutar rukopisa *Hevenensi* i u Kraljevskom komornom arhivu u Budimu. Osim na tim mjestima, čuvaju se rukopisi od dvadesetak pisama u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Budući da je riječ o prilično velikom epistolariju, broj pisama se uglavnom iznosio okvirno. Prema posljednjim analizama epistolarij sadrži 1129 pisama od kojih je isključivo Vrančićevih 791; 199 pisama potpisuju također njegovi kolege poslanici (riječ je o pismima koja su pisana za vrijeme poslanstava u Carigrad), a 139 pisama upućeno je Vrančiću. Od sveukupno 791 pisma, 765 je na latinskome jeziku, 20 na talijanskome i 6 na mađarskome. Što se tiče adresata, također je riječ o impozantnoj brojci. Sveukupno je 259 adresata, od čega je 113 prijatelja i poznanika, 65 državnih dužnosnika i vladara, 63 crkvena velikodostojnika i niža svećenika, 29 pisama je upućeno pluralnom adresatu (npr. nekoj državnoj ili crkvenoj instituciji) i devet je članova obitelji s kojima je Vrančić razmjenjivao korespondenciju.⁴³ Upravo je Vrančićeva prepiska bila važan izvor za utvrđivanje točnog datuma njegova rođenja, čime ćemo se u nastavku rada i baviti.

³⁹ Branimir GLAVIČIĆ, »Latinska versifikacija Antuna Vrančića«, *Zbornik o Antunu Vrančiću*, str. 114.

⁴⁰ U *Zborniku o Antunu Vrančiću* objavljena su dva članka na temu Vrančićeve molitve: Josp BRATULIĆ, »Hrvatske molitve Antuna i Fausta Vrančića«, str. 183–189 i Vladimir HORVAT, »Molitva Antuna Vrančića«, str. 191–195.

⁴¹ Usp. J. BRATULIĆ, »Hrvatske molitve Antuna i Fausta Vrančića«, str. 187; V. HORVAT, »Molitva Antuna Vrančića«, str. 194–195.

⁴² J. BRATULIĆ, »Hrvatske molitve Antuna i Fausta Vrančića«, str. 185.

⁴³ Sustavna klasifikacija Vrančićeva epistolarija prema adresatima i sadržaju nalazi se u magistarskoj radnji: Diana SORIĆ, *Klasifikacija pisama Antuna Vrančića* (magistarski rad), Sveučilište u Zadru, Zadar, 2009.

Datum rođenja Antuna Vrančića u dosadašnjoj literaturi

O znamenitoj šibenskoj obitelji Vrančić, pa tako i o samom Antunu Vrančiću, postoje brojne studije, članci i monografije u kojima se navode biografski podatci. Na nekim se mjestima u cijelosti navodi datum Antunova rođenja i smrti, a na nekima samo godine. U radu ćemo dati pregled literature u kojoj nalazimo kompletan datum Antunova rođenja, budući da je on jedino upitan.

Šime Ljubić u svome biografskom rječniku navodi da je Antun Vrančić rođen dana 20. svibnja 1504. godine: *VERANZIO Antonio nasceva a Sebenico a 20 maggio del 1504 da avi illustri...*⁴⁴ Ne možemo sa sigurnošću utvrditi je li riječ o preuzetom podatku iz nama nepoznatog izvora, no prije bismo rekli da je riječ o slučajnoj autorovoj omašci ili tiskarskoj greški u pisanju dana rođenja (20. umjesto 29.). Ivan Kukuljević Sakcinski u svojoj knjizi *Glasoviti Hrvati prošlih vijekova* piše: *Antun se rodio u Šibeniku 29. svibnja 1504.*,⁴⁵ a također u *Galeriji uglednih Šibenčana* Krste Stošića čitamo: *Vrančić Antun r. u Šibeniku 29. V. 1504. umro je 15. VI. 1573.*⁴⁶ U vrijednoj i iscrpnoj monografiji *S visina sve*, autora Vladimira Vratovića i Darka Novakovića, stoji: *Godine 1504, kad se 29. svibnja rodio naš Antun, Šibenik je već gotovo punih sto godina pod vlašću Republike svetog Marka.*⁴⁷ Isti podatak pronalazimo kod Marianne D. Birnbaum: *Antonius Verancius was born in Šibenik on May 29, 1504.*⁴⁸ i kod Vladimira Muljevića u njegovim studijama o Antunu i Faustu Vrančiću.⁴⁹ *Leksikon hrvatskih pisaca* donosi isti podatak,⁵⁰ dok u leksikonu Ive Livakovića čitamo sljedeći podatak: *VRANČIĆ, Antun (Antonius Verantius Sibenicensis), crkveni velikodostojnik, pisac latinist, povjesničar, diplomat, kraljevski namjesnik (Šibenik, 30. V. 1504. – Prešov, 15. VI. 1573.)*.⁵¹ Konačno, na više mjesta u *Zborniku o Antunu Vrančiću*, koji je nastao povodom 500. obljetnice njegova rođenja, stoji da je Vrančić rođen 29. svibnja 1504. godine.⁵²

Budući da općeprihvaćeni datum rođenja Antuna Vrančića (29. svibnja 1504.) još nije bio dovođen u pitanje te se kao takav u stručnoj literaturi prenosio i preuzimao, sumnju u njegovu točnost i pouzdanost nisu pobuđivala ni dva prethodno navedena različita datuma njegova rođenja (20. svibnja 1504. i 30. svibnja 1504.). Ipak, istražujući Vrančićeve biografske podatke, na temelju njegove korespondencije i arhivske građe, došli smo do ključnih saznanja koja demantiraju 29. svibnja kao datum njegova rođenja, a potvrđuju

⁴⁴ Šime LJUBIĆ, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Vienna, 1856., str. 309.

⁴⁵ Ivan KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, *Glasoviti Hrvati prošlih vijekova*, Zagreb, 1886., str. 43.

⁴⁶ Krsto STOŠIĆ, *Galerija uglednih Šibenčana*, Šibenik, 1936., str. 94.

⁴⁷ Darko NOVAKOVIĆ – Vladimir VRATOVIĆ, *S visina sve, Antun Vrančić*, Zagreb, 1979., str. 18.

⁴⁸ Marianne D. BIRNBAUM, *Croatian and Hungarian latinity in the Sixteenth Century*, Zagreb – Dubrovnik, 1993., str. 270.

⁴⁹ Vladimir MULJEVIĆ, »Faust Vrančić, Prvi hrvatski izumitelj«, Zagreb, 1998., str. 12; V. MULJEVIĆ, »Hrvatski znanstvenici Antun i Faust Vrančić«, *Encyclopaedia moderna*, god. XV, br. 2 (42), Zagreb, 1993., str. 123.

⁵⁰ *Leksikon hrvatskih pisaca*, (ur.) Dunja FALIŠEVAC – Krešimir NEMEC – Darko NOVAKOVIĆ, Zagreb, 2000., str. 778.

⁵¹ Ivo LIVAKOVIĆ, *Poznati Šibenčani: šibenski biografski leksikon*, Šibenik, 2003., str. 496.

⁵² Vidi u: V. HORVAT, »Molitva Antuna Vrančića«, str. 191; Zoran LADIĆ, »Oporuka Antuna Vrančića kao izraz nekih aspekata šesnaestostoljetnih crkvenih i političkih prilika«, *Zbornik o Antunu Vrančiću*, str. 201.

novi – 30. svibnja 1504. godine. U nastavku će se ukazati na mogućnost pogreške u vezi s uvriježenim datumom rođenja Antuna Vrančića, što će se potkrijepiti višestrukim argumentima.

Novija saznanja i dokazi: 30. svibnja 1504. – datum rođenja Antuna Vrančića

Istražujući biografske podatke o pojedinim članovima obitelji Vrančić na više smo mjesta u literaturi⁵³ primjetili izrazitu neusklađenost u iznošenju osnovnih podataka o godinama rođenja odnosno smrti tih osoba.⁵⁴ Budući da je datum rođenja Antuna Vrančića (29. svibnja 1504.) u literaturi prilično ujednačen, isprva nismo posumnjali u ispravnost toga podatka. Ipak, presudan trenutak koji nas je potaknuo da pomnije istražimo Vrančićev datum rođenja bio je kada smo dobili na uvid list iz arhivskog gradiva s relativno šturim biografskim podacima o članovima obitelji Vrančić, koji je inače bio u privatnom vlasništvu gospođe Vesne Draganić-Vrus, a odnedavno se nalazi u Državnom arhivu u Rijeci.⁵⁵ Unutar te arhivske građe nalazi se kratko rodoslovlje obitelji Draganić Vrančić iz 19. stoljeća. Točnije, riječ je o jednom nepotpisanom listu s biografskim podacima pojedinih članova obitelji Vrančić napisan na talijanskom jeziku. Najviše podataka navedeno je upravo o Antunu Vrančiću, a na samom početku piše: *Antonio nato li 30 marzo 1504. fu preposito di Transilvania....*

Prema tom, dakle, dokumentu, Antun je rođen dana 30. ožujka 1504. godine, no kako postoji sličnost u talijanskom jeziku između mjeseca ožujka – *marzo* i mjeseca svibnja – *maggio*, može se pretpostaviti da je došlo do zabune pri zapisivanju datuma. Uočen podatak potaknuo nas je da bolje provjerimo dostupne izvore vezane uz biografske podatke Antuna Vrančića.

Najprije smo posegnuli za biografijom Antuna Vrančića nastalom iz pera njegova nećaka Fausta Vrančića, koja nosi naslov *Vita Antonii Werantii Archiepiscopi et Cardinalis ac per Hungariam locumtenentis*.⁵⁶ U biografiji, na samom početku, stoji podatak:

⁵³ Šime LJUBIĆ, *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Vienna, 1856.; F. A. GALVANI, *Il re d'armi di Sebenico*, Volume I., Venezia. Prem. Stabil. Tip. Di Pietro Naratovich, 1884.; I. KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, *Glasoviti Hrvati prošlih vijekova*, Zagreb, 1886.; Giuseppe FERRARI-CUPILLI, *Biografie d'uomini illustri della Dalmazia*, ms. autografo – metā sec. XIX cc. 91., Biblioteca comunale Paravia in Zara, Zara, 1887. 89r; Krsto STOŠIĆ, *Galerija poznatih Šibenčana*, Šibenik, 1936.; Ante ŠUPUK, *Šibenski liber baptizatorum (1504–1590), njegova antroponimna građa i osobitosti te antroponimije*, Zagreb, 1975. na internetu: <http://www.hrca.hr/file/86254>.; V. MULJEVIĆ, »Hrvatski znanstvenici Antun i Faust Vrančić«, *Encyclopaedia moderna*, god. XV, br. 2 (42), Zagreb, 1993.; V. MULJEVIĆ, *Faust Vrančić, Prvi hrvatski izumitelj*, Zagreb, 1998.; Ivo LIVAKOVIĆ, *Poznati Šibenčani, Šibenski biografski leksikon*, Šibenik, 2003.; *Zbornik o Antunu Vrančiću*, itd.

⁵⁴ Riječ je sljedećim obiteljskim adresatima: Antuna Vrančića: Frane Vrančić, braća Mihovil, Petar i Ivan Vrančić, ujak Ivan Statilić, nećaci Faust i Kazimir Vrančić, svastike Katarina i Laura Vrančić te rođak Jeronim Domicije. Vidi detaljnije u: Diana SORIĆ, *Obiteljska korespondencija Antuna Vrančića: kritičko izdanje rukopisa i jezičnosti osobitosti* (doktorski rad), Zadar, 2013., str. 63–81.

⁵⁵ Vesna pl. Draganić Vrus, unuka Ljubomira Draganića Vrančića (1848. – 1932.) dana 11. ožujka 2010. godine na donatorskoj konferenciji darovala je Državnom arhivu u Rijeci osam kutija s arhivskom građom o obitelji Draganić-Vrančić iz Pirovca.

⁵⁶ Biografiju je objavio: M. G. KOVACHICH u: *Scriptores rerum Hungaricarum minores*, II, Budac, 1798.

*Antonius Verantius Sibenici in Dalmatia Anno Domini 1504. III. Calend. Junii natus est, Patre Friderico Werantio ejus Loci Patricio, matre vero Margarita Statilia Michaelis Traugurien. filia.*⁵⁷

Kao što se vidi iz navoda, Faust donosi Vrančićev datum rođenja prema rimskom kalendaru pa smo ga trebali preračunati. Rimski se datum pretvara u datum gregorijanskog kalendara na ovaj način: pri odbijanju od kalenda treba dodati dva dana, a ne tri kao kod nona i ida, ukupnom broju dana onoga mjeseca u kojem se nalazi traženi datum, a potom se od ukupnog zbroja odbiju dani navedeni rimskim brojem. Dakle naš izračun Antunova datuma rođenja prema Faustovu izvoru izgleda ovako: III. Cal. Junii = $(31 + 2) - 3 = 30$. svibnja. Ovaj nas je relativno jednostavan izračun doveo do datuma koji za jedan dan razlikuje od uvriježenog 29. svibnja. Budući da je Faustova biografija bila objavljena već u 18. stoljeću i pretpostavljajući da je navedeni datum, kojeg nije bilo teško izračunati, kao što se vidi iz priloženog, bio dostupan proučavateljima života i djela Antuna Vrančića, zapitali smo se kako je došlo do krivog izračuna. Nažalost, budući da praksa starije historiografije nije podrazumjevala navođenje izvora o takvim podacima, nismo bili u mogućnosti provjeravati eventualne izvore.

Uslijedila je potraga za novim izvorima koji bi potvrdili ili eventualno demantirali dosad rečeno. Potvrdu smo ipak pronašli proučavajući rukopisnu građu koja se čuva u knjižnici Széchényi u Budumpešti. Riječ je o Vrančićevu horoskopu iz 1569. godine,⁵⁸ koji je inače objavljen u mađarskom izdanju Szalay-Wenzel.⁵⁹ Horoskop je izradio poljski humanist, matematičar i astronom Paulo Fabricije (1529. – 1589.) i u njemu nalazimo sljedeće: *Reverendissimus Dominus dominus Antonius Verantius Episcopus Agriensis natus in hanc lucem sub hac coeli constitutione Authore Paulo Fabritio Mathematico Viennensi anno 1569. (Figura nativitatis) Anno 1504. mense Maio die penultimo sub ipsum solis exortum.*

Prema tom astrološkom izvoru, Vrančić je, također, rođen 30. svibnja (*die penultimo*), jer je mjesec svibanj i u to vrijeme imao kao i danas 31 dan. Na listu naime nalazimo osnovne podatke koji nam otkrivaju identitet osobe kojoj je napravljena astrološka karta (Antun Vrančić), te osobe koja ga je izradila (matematičar Paulo Fabricije), potom vidimo godinu nastanka horoskopa (1569.) te u središnjem prostoru, što je i ključan podatak na ovom listu, Vrančićev datum rođenja koji je potreban za izračun horoskopa (u osvit pretposljednog dana mjeseca maja godine 1504). U nastavku donosimo snimku horoskopa.

Ključan dokaz za dataciju Vrančićeva rođenja pronašli smo u njegovoj korespondenciji. U četvrtom svesku rukopisne građe iz knjižnice Széchényi nalazi se pismo koje je

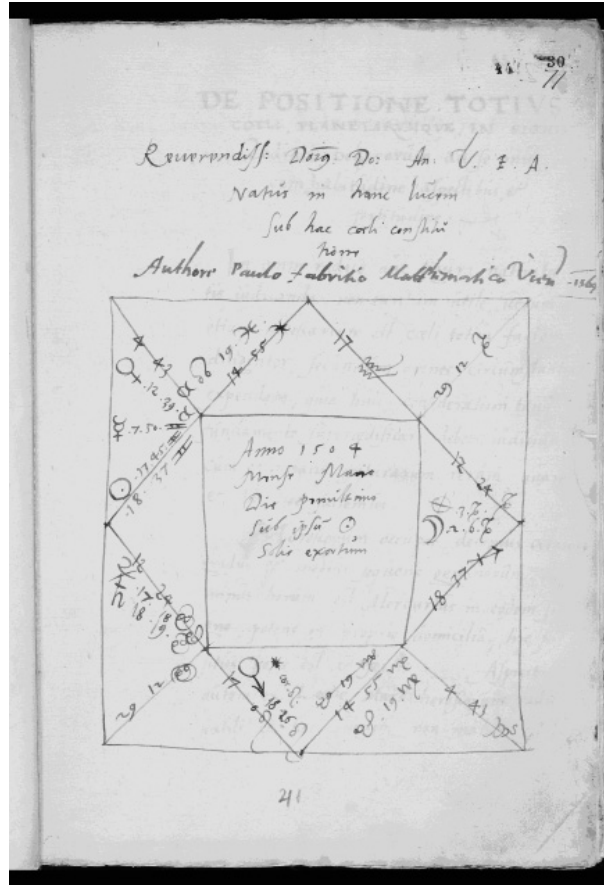
⁵⁷ *Vita Antonii Werantii Archiepiscopi Strigoniensis & Cardinalis ac per Hungariam Locumtenentis. Autore Fausto Verantio ex fratre Nepote.* Preuzeto iz: *Sentimentalni odgoj. Antun i Faust Vrančić*, str. 94.

⁵⁸ Horoskop se čuva pod signaturom Fol. Lat. 1681., vol. 2, f. 30r unutar četverosvečanog kodeksa Fol. Lat. 1681. Antonii Verantii epistolae autographae, copiae epistolarum eiusdem ac regestrum litterarum et epistolarum Antonii Verantii [Verancsics], aliaque monumenta politica et literaria ad personam suam pertinentia. 1538 – 1573, latino, italiano, ungerese, greco. 4 volumi, 643 + IV + 561 + 296 + 330 f. 330×215 mm., sv. 4, ff. 183v–184r.

⁵⁹ MHH 12, 368–369.

Vrančić 6. srpnja 1569. godine uputio svome tajniku Francescu Diotalleviju.

U pismu čitamo: *Ne Monsignor Illustrissimo Amulio, mio signore osservandissimo sente, se non con grandissima ragione, ch'io già passati li LXV anni il penultimo del prossimo maggio...*⁶⁰ Iz Vrančićevih riječi upućenih tom talijanskom adresatu imamo nepobitan dokaz o danu njegova rođenja. Antun Vrančić sam kaže da je navršio 65 godina pretposljednog dana mjeseca svibnja (*il penultimo del prossimo maggio*), odnosno 30. svibnja 1504. godine.

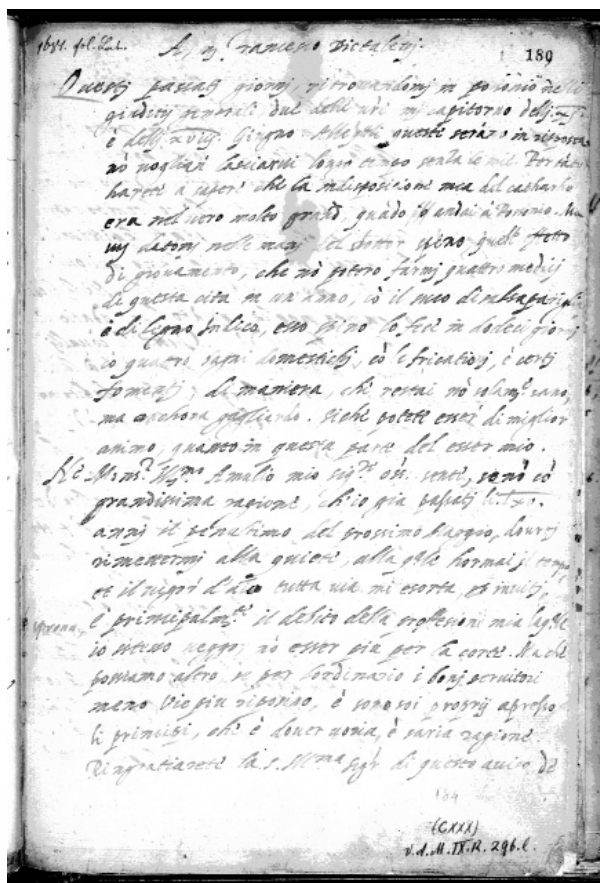
Slika 1 – Faksimil f. [30r] Horoskopa Antuna Vrančića, koji je 1569. izradio astronom Paulo Fabricije

Konačno, do podatka o ispravnom danu Vrančićeva rođenja moglo bi se doći i na temelju datuma njegove smrti. Antun Vrančić je, naime, umro 15. lipnja 1573. godine, a na njegovu nadgrobnom spomeniku stoji ovaj podatak: *Natus Sibenici, obiit Eperiesi annos natus LXIX. Dies XVI.*

Dakle, Vrančić je umro u dobi od 69 godina i 16 dana. Da je Vrančić rođen 29. svibnja i umro sa 69 godina i 16 dana tada bi datum smrti bio 16. lipnja, a ne 15. lipnja kada je doista umro.⁶¹

⁶⁰ Fol. Lat. 1681. vol. 4., f.184.

⁶¹ Detaljnije informacije o izračunu: da je Vrančić rođen 29. svibnja, tada bi toga datuma 1573. godine punio 69 godina. U mjesecu svibnju bi preostala dva dana i kada im se doda onih petnaest dana do dana njegove smrti, ispalo bi da je umro u dobi od 69 godina i 17 dana. Međutim, smatramo da je Vrančić punio 69 godina 30. svibnja i doista umro, kako stoji na nadgrobnom spomeniku, u dobi od 69 godina i 16 dana (15 dana u lipnju i jedan dan u svibnju), odnosno 16. lipnja 1573. godine.

Slika 2 – Faksimil f. [180r] Pisma Antuna Vrančića, napisanog notarskom rukom, 6. srpnja 1569. godine upućenog Francescu Diotalleviju, na kojem se po sredini lista nalazi navedeni tekst

Zaključak

Prvi trag koji nas je naveo da ozbiljnije preispitamo ovu problematiku pojavio se tijekom proučavanja biografskih podataka Antuna Vrančića i njegovih obiteljskih korespondenata. Tada smo primjetili priličan broj neusklađenosti i netočnosti koje se tiču biografskih podataka tih osoba. Nepotpisani list s rodoslovljem obitelji Vrančić, na kojem se nalazi datum 30. marzo 1504., premda potpuno krivog mjeseca, najviše je pobudio sumnju u mogućnost netočnog dana Vrančićeva rođena. Uslijedilo je istraživanje i ostalih argumenata u prilog tome datumu. Najprije se osvrnulo na biografiju Fausta Vrančića, u kojoj doduše autor donosi datum Antunova rođenja prema rimskom kalendaru. Kada smo rimsku verziju datuma pretvorili u datum gregorijanskog

kalendara, dobili smo podatak da je Vrančić rođen dana 30. svibnja što nas je motiviralo za tražnje novih informacija. Paleografskom analizom Vrančićeve astrološke karte iz 1569. godine, došli smo do istoga podatka o datumu Vrančićeva rođenja. I konačno, pomnom analizom Vrančićeve korespondencije, pronašli smo nedvojben dokaz iz pera samog Antuna Vrančića za to da je rođen 30. svibnja 1504. godine.

Podatcima kojima se nastojalo argumentirano ukazati na dosadašnje pogrešno navođenje datuma rođenja, nije se nipošto željela umanjiti vrijednost značajnih studija i knjiga o Antunu Vrančiću i njegovoj obitelji,⁶² tim više što smo svjesni da se takvi podatci dosta često smatraju pouzdanima i kao takvi se preuzimaju. Svrha ovog rada jest da se ukaže na

⁶² I sama sam uostalom navodila taj datum Antunova rođenja u svojoj magistarskoj radnji: Diana SORIĆ, *Klasifikacija pisama Antuna Vrančića*, str. 42.

propust koji se prenosio u literaturi te pokušaj da se na temelju nekoliko ključnih i dosad nepoznatih dokaza pokaže da se Antun Vrančić rodio u Šibeniku dana 30. svibnja 1504. godine.

Summary

*QUESTION OF THE DATE OF BIRTH OF THE CROATIAN AND HUNGARIAN
PRIMATE ANTUN VRANČIĆ (1504 – 1573)*

On the basis of the preserved correspondence, archival sources and information from the relevant literature author discusses and argues commonly accepted fact that well known humanist from Šibenik and ecclesiastical dignitary Antun Vrančić (1504 – 1573) was born on 29th May but that exact date of his birth was 30th May 1504. Author has collected all the relevant literature that states Vrančić's complete birth date, and consequently he has showed that the majority of authors usually have copied this date from the previous literature. In opposition to such practice author of this article tried to argue this commonly accepted birth date, corroborating her standpoint with various arguments and date calculations. The most important sources for her discussion were a letter of Antun Vrančić from 1569, Vrančić's horoscope from 1569 and genealogy of the Vrančić family from the nineteenth century that are presently kept in Széchény library in Budapest and in State Archives in Rijeka. Beside this argumentation, author also describes life path and achievements of Antun Vrančić.

KEY WORDS: *Antun Vrančić, Hungarian primate, biographical data, Šibenik, birth date, historiography, correspondence.*